

14. Женевська Конвенція про захист цивільного населення під час війни : прийнята 12 серп. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.

15. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей : підпис. 19 жовт. 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002.

16. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном : підпис. 20 черв. 1956 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_659.

17. Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання : підпис. 02 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_001.

18. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення : підпис. 25 жовт. 2007 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927.

Іващенко Віта Олександрівна,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: МІЖНАРОДНІ ПИТАННЯ ЗАБОРОНИ

Останнім часом особливої актуальності набувають проблеми дослідження воєнних злочинів, які становлять підвищену суспільну небезпеку, характеризуються підвищеною жорстокістю та масовими звірствами. Підтвердження цих положень світ побачив на прикладах таких діянь, вчинених в Україні, у ході російсько-української війни.

Враховуючи численні випадки таких правопорушень держави ще раніше намагалися знайти раціональні засоби протидії воєнним злочинам. З метою гуманізації способів ведення війни, захисту прав окремих громадян, які причетні до воєн, були проголошені окремі декларації та укладені конвенції.

Серед документів, які були прийняті ще до Першої світової війни, можна назвати такі: Женевська угода про покращання долі хворих і поранених у діючих арміях 1864 р., перероблена і доповнена в 1906 і 1929 р.р.; Санкт-Петербурзька декларація про відміну застосування вибухових і запальовальних куль 1868 р.; Гаазька декларація про заборону застосування куль, що легко сплющуються і розвертаються у тілі людини 1907 р.; Гаазька декларація про заборону застосування снарядів, призначених поширювати задушливі чи шкідливі гази 1907 р.; Женевська конвенція про покращення долі поранених і хворих у діючих

арміях 1906 р.; Гаазька конвенція про закони і звичаї суходільної війни 1907 р.; Гаазька конвенція про встановлення підводних мін, що автоматично вибухають від дотику 1907 р.; Женевський протокол про заборону застосування на війні задушливих, отруйних та інших подібних газів і рідин та бактеріологічних засобів 1925 р.

Вказаними документами заборонено руйнувати і заволодівати ворожою власністю, конфіскувати приватну власність, вбивати або ранити полоненого, використовувати отруєну зброю, під час облог і бомбардувань належить уживати всіх необхідних засобів, аби вберегти, наскільки можливо, храми, будівлі, що слугують цілям науки, мистецтва та благодійності, шпиталі й місця, де зібрано хворих і поранених, за умови, що такі будівлі й місця не слугували водночас воєнним цілям. Важливим рішенням стала заборона Женевським протоколом 1925 р. бактеріологічних методів ведення війни.

Значно активізувалася робота щодо заборони воєнних злочинів після Другої світової війни. Практика показала, що міжнародні документи, спрямовані на гуманізацію війни, уже не відповідали вимогам часу та потребували суттєвого вдосконалення.

У статті 6 Статуту Нюрнберзького Міжнародного воєнного трибуналу 1945 року до категорії воєнних злочинів віднесені: порушення законів чи звичаїв війни, у тому числі вбивства, тортури чи захоплення у рабство або з іншою метою цивільного населення окупованої території; вбивства або тортури військовополонених чи осіб, які перебувають у морі; вбивства заручників; пограбування громадської чи приватної власності; безглузде руйнування міст чи сіл; розорення, що не виправдані воєнною необхідністю, та інші злочини [1]. Зазначена систематизація воєнних злочинів вимагала створення спеціальної міжнародно-правової бази щодо протидії цим діянням з урахуванням нових умов і методів ведення війни.

З цією метою в 1949 р. в Женеві була скликана конференція, яка працювала у період з квітня по серпень. У її роботі взяли участь також представники України. Підсумком роботи конференції стало прийняття чотирьох окремих Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р.: «Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях» [2], «Про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі» [3], «Про поведження з військовополоненими» [4], «Про захист цивільного населення під час війни» [5]. З урахуванням важливості прийнятих документів, заслуговує на увагу розгляд окремих їх положень.

У ст. 50 Конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях (Конвенція I) та в ст. 51 Конвенції про поліпшення долі

поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі (Конвенція II) до воєнних злочинів та злочинів проти людяності віднесені: умисне вбивство; тортури; нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти; умисне заподіяння тяжких страждань або серйозного тілесного ушкодження; спричинення шкоди здоров'ю; незаконне, довільне і широкомасштабне знищення і привласнення майна, яке не виправдане воєнною необхідністю.

Конвенцією про поводження з військовополоненими (Конвенція III) (ст. 130), крім названих, до воєнних злочинів віднесені: примушування військовополоненого до служби в збройних силах ворожої держави, або умисне позбавлення його прав на справедливе та належне судове розслідування.

Крім того, Конвенція про захист цивільного населення під час війни (Конвенція IV) (ст. 147) як злочин кваліфікує: примушування цивільного населення служити в збройних силах ворожої держави; нелегальну депортацію чи переведення або нелегальне ув'язнення; злочинні посягання на власність.

У подальшому Римський статут міжнародного кримінального суду до воєнних відніс злочини, якщо вони вчинені в рамках плану чи політики або за умови великомасштабного вчинення таких злочинів.

Більше того, до воєнних злочинів Римський статут міжнародного кримінального суду відніс більше 50 складів, які порушують Женевські конвенції 1949 року, закони та звичаї війни і можуть бути вчинені під час збройних конфліктів міжнародного та неміжнародного характеру. Серед таких злочинів: умисне вбивство; катування чи нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти; умисне спричинення сильних страждань чи серйозних тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю; незаконне, безглузде та великомасштабне знищення і присвоєння майна, не викликане воєнною необхідністю; примушування військовополоненого чи іншої особи, що охороняється, до служби у збройних силах ворожої держави; захоплення заручників; умисні напади на цивільне населення як таке чи окремих цивільних осіб, які не беруть безпосередньої участі у воєнних діях; напад на незахищені і, які не є воєнними цілями, міста, села, помешкання чи будови або їх обстріл із застосуванням будь-яких засобів; умисне нанесення ударів по будівлях, призначених для релігії, освіти, мистецтва, науки чи благодійності, історичних пам'ятників, шпиталях та місцях скупчення хворих і поранених, за умови, що вони не є воєнними цілями; інші серйозні порушення законів і звичаїв, що застосовуються у збройних конфліктах неміжнародного характеру в установлених рамках міжнародного права.

Безсумнівно, одними з небезпечних міжнародних суспільно небезпечних діянь є воєнні злочини, застосування злочинних методів ведення війни. Адже і у третьому тисячолітті у багатьох куточках земної кулі точаться війни, спалахують збройні конфлікти. На жаль, повною мірою це стосується України. Залишається небезпека застосування зброї масового знищення. Зазначені проблеми вимагають спільних зусиль держав, постійної співпраці в боротьбі з цими явищами. При цьому традиційних засобів у протидії злочинності вже недостатньо. В цілому в міжнародному житті з'явилися питання в галузі боротьби зі злочинністю, які мають бути вирішені міжнародним співтовариством. Разом з тим, особи, які вчиняють міжнародні злочини та злочини міжнародного характеру повинні нести кримінальну відповідальність, як на підставі міжнародних документів, так і за допомогою національних правових систем.

Так, Міжнародний кримінальний суд після звернення 39 держав-членів суду 03 березня 2022 р. розпочав розслідування злочинів, пов'язаних із агресією Російської Федерації проти України. Як було розглянуто вище, під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду підпадають воєнні злочини. Також позов України проти Росії почав розглядати Міжнародний суд Організації Об'єднаних Націй. Ми сподіваємося і, як держава, повинні зробити все можливе, щоб військово-політичне керівництво Російської Федерації, яке причетне до цих злочинів, а також кожен їх виконавець понесли справедливі покарання.

Список використаних джерел

1. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі. URL: https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/998_201#Text.

2. Про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях: Конвенція від 12 серп. 1949 р. URL: https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/995_151#Text.

3. Про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі: Конвенція від 12 серп. 1949 р. URL: https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/995_152#Text.

4. Про поводження з військовополоненими: Конвенція від 12 серп. 1949 р. URL: https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text.

5. Про захист цивільного населення під час війни: Конвенція від 12 серп. 1949 р. URL: https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text.

6. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: https://zako№.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text.